

Šveicarijos lietuvių kūryba muziejų užliejo šviesa ir žaluma

Lina SVALDENIENĖ

Vytauto Kasiulio muziejuje balandžio viduryje atidaryta dviejų išeivijos menininkų, Šveicarijos lietuvių Gabrieliaus Stanulio ir Juzefos Katiliūtės retrospektyvinė darbų paroda. Pasaulio lietuvių metams skirtą ekspoziciją galima bus pamatyti iki rugpjūčio pradžios.

Idėjos tvyro ore

Parodos erdvė parinkta neatsitiktinai – Vytautas Kasiulis, kaip ir eksponuojamieji Juzefa Katiliūtė ir Gabrielius Stanulis, yra išeivijos menininkai, visi iš Lietuvos pasitraukę į Vakarus Antrojo pasaulinio karo pabaigoje. Tik V. Kasiulis galiausiai atsidūrė Paryžiuje, o menininkų pora apsistojo Šveicarijoje, Ženevoje. Šveicarijos menui bei kultūrai po karo darė įtaką kaimyninės šalys – Prancūzija, Vokietija ir Italija. Čia dera prisiminti tokius Šveicarijos dailės grandų vardus kaip Alberto Giacometti, Jeanas Tinguely, Paulis Klee.

Galima diskutuoti, kiek įtakos turi skirtingi regionai ten gyvenančių menininkų kūrybiniam keliui. „Kiekviena šalis turi jai vienai būdingą meno lauką, istorinę raidą, tačiau aišku ir tai, jog menas ir kultūra nepripažįsta sienų. Kaip bebūtų keista, naujos meninės idėjos neretai tvyrojo ore, jas intuityviai jautė net už griežčiausių ideologinių sistemų, už geležinių uždangų," – atkreipė dėmesį Ilona Mažeikienė, V.Kasiulio muziejaus vedėja.

Atviresnis santykis

Likusiems Lietuvoje per okupacijos laikotarpį socrealizmas buvo ideologiškai

angažuota, labiausiai priimtina ir vertinama raiškos forma, o užsienio lietuviai turėjo išraiškos laisvę. Dabar, kai Lietuva laisva, nebėra tokios ryškios skirties tarp kuriančių Lietuvoje ir užsienyje. „Šiandienos menininkai turi nepalyginamai platesnes galimybes. Šiandien nesvarbu, kur tu gyveni – galimybė laisvai judėti, laisvai semtis meninių įspūdžių apibrėžia daug atviresnį santykį su pasauliu. Menininkus skiria tik jų pačių individualumo ribos, asmeninis santykis su tikrove," – tvirtino muziejaus vedėja.

Pasaulio lietuvių metams skirta paroda yra puiki proga pasvarstyti ne tik apie konkrečių menininkų kūrybą, bet ir apie išeivijos dailę apskritai. Žinia, sunku ją apibrėžti, nes, kaip pastebi parodos kuratorė Nijolė Nevčesauskienė, užsienio lietuvių dailė formavosi skirtingose šalyse, įvairių menininkų kūryboje.

Išeiviai ne svetimi

Ta menininkų karta, kuri bėgo nuo karo ir okupacijos, jau beveik išmirė. Emigracija turi savo bangas, o menininkai yra tų emigracijos bangų sudėtinė dalis. Ilona Mažeikienė, V. Kasiulio muziejaus vedėja, pastebėjo, kad šiandien daug menininkų išvyksta mokytis ir dirbti į svečias šalis. „Sunku apibendrintai pasakyti, kokios išeivijos menininkų bangos yra šiandien – matyt, dominuojantis jų bruožas – įvairovė. Kartų kaita ir nauji meniniai prioritetai yra natūralus procesas," – sakė ji.

Skirtumą įžvelgti galima būtų ne išeivių dailininkų kūrybos ypatybėse, o auditorijos santykyje su išeivijos daile. Juk tai, kad Lietuvoje vis dar įprasta žmonėms eiti į dailininkų dirbtuves, ten įsigyti jų darbų, matyti juos eksponuojamus Lietuvos galerijose, lyg ir formuoja artimesnį ryšį. Vis dėl to N. Nevčesauskienė sako nemananti, kad užsienio lietuvių dailininkai Lietuvoje gyvenantiems lietuviams dėl to būtų svetimesni. „Lietuvių išeivijos menas – tai integrali Lietuvos meno istorijos dalis, ir tą faktą ypač šiandien taip ir suvokiame. Lietuvių menininkai, kūrę Australijoje, Pietų Afrikoje, Prancūzijoje, JAV, praturtino Lietuvos meno peizažą, suteikė jam naujų spalvų," – antrina parodos kuratorei I. Mažeikienė.

Šiuolaikiniai išeivijos dailininkai gausiai eksponuojami Lietuvoje, ir ne tik didžiausiuose muziejuose, galerijose Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Mažesnių miestų kultūros erdvės pilnos kraštiečių, gyvenusių ar šiandien gyvenančių užsienyje, kūrinių. Išeivijos menininkų kūriniai domina ir šiandienos

kolekcininkus, mezgasi glaudūs bičiuliški ryšiai.

Stebint panašumus ir skirtumus

Retrospektyvinėmis parodomis pristatomų kūrėjų nebėra su mumis: G. Stanulis mirė prieš du dešimtmečius, o J. Katiliūtė – prieš dešimtmetį. Parodos kuratorė tikina, kad šių dviejų menininkų, buvusių sutuoktinių, kūryba labai reikšminga Lietuvos išeivijos dailėje. Nors Juzefa Katiliūtė mokėsi Kauno meno mokykloje, vėliau buvo Vienožinskio mokinė Vilniaus dailės akademijoje, o Gabrielius Stanulis – Vilniaus meno mokyklos abiturientas, bet bendras buvo jų gyvenimas, tie patys karo, bėgimo iš tėvynės, sunkios pradžios svetimoje šalyje patyrimai, juos supo ta pati Šveicarijos gamta. Beje, Šveicarijos erdvės ir gamta darė visokeriopą įtaką abiejų menininkų kūrybai.

Vis dėl to jų kūryboje skiriasi viskas. „Vienas skulptorius, kita – tapytoja. Skiriasi temperamentai, idėjos, kūrybos kryptys ir pobūdis. Bendras yra kūrybinis užsidegimas ir aistra menui," – sako N.Nevčesauskienė.

Parodos kuratorė pirmą kartą pasirinko pristatyti dailininkų poros kūrybą. Pasak muziejaus vedėjos, dvi retrospektyvos leidžia stebėti dviejų stiprių meninių individualybių žvilgsnio optikos panašumus ir išryškinti kūrėjų pasaulio matymo skirtumus.

Dailininkų kūrybos pristatymas bus papildytas išsamiu jų kūrybos katalogu.

Nevienodai pripažinti

Į Ženevą pabėgusiems jauniems lietuviams skirtingai sekėsi kelyje į pripažinimą. J. Katiliūtei šis kelias buvo sunkesnis, G.Stanuliui ėjosi lengviau. Atvykę į Šveicariją abu menininkai mokėsi Ženevos meno mokykloje. J. Katiliūtė įstojo į moterų dailininkių sąjungą, o G. Stanulis pradėjo kurti paminklus, antkapius. Surengus pirmąją parodą, jis buvo pastebėtas, išgarsėjo kaip skulptorius ir buvo pakviestas universitete įkurti skulptūros katedros. Nuo 1963 m. Valstybiniame Ženevos universitete menininkas dirbo kaip profesorius. Jis aktyviai dalyvaudavo parodose, Šveicarijos spaudoje G. Stanulis buvo išskiriamas kaip savitas, turintis išskirtinį braižą menininkas.

Ženevos dailės akademijos skulptūros katedros vadovo Stanulio tapybinė kūryba pažymėta dvasinių ieškojimų ženklu. Čia svarbu žinoti apie menininko

susidomėjimą induizmu, kitomis dvasinėmis praktikomis. Tai jo mene pasireiškė šviesomis, trapios materijos paieškomis, lėmė tematikos ir simbolikos pasirinkimą. G. Staniulio skulptūrose ryški modernizmo dvasia, skelbia parodos rengėjai.

Juzefos Katiliūtės kūrybos veidą suformavo vokiškoji ekspresionizmo mokykla bei Ženevos dailės mokyklos akademizmas. Kiek vėliau ji pasuko ir abstrakčiojo ekspresionizmo keliu, gilinosi į spalvos ir tekstūros dekoratyvumą.

Šviesa ir peizažai

Edukacinės programos, lydinčios parodą, taip pat sukurtos skirtingos. Muziejininkai atkreipia dėmesį, kad Gabrielius Stanulis savo paveiksluose materializuoja nerealius pojūčius. Visas jo kompozicijas jungia išsklaidyta, begalybę simbolizuojanti mistinė amžinybės šviesa. Tad jo kūrybą reflektuojančio užsiėmimo, skirto vyresnių klasių moksleiviams, metu kuriami fantastiniai vaizdiniai.

Juzefos Katiliūtės eksponuojamus darbus daugiausia sudaro peizažinė kūryba. Eksponavimo laikui sutapus su šiltuoju metų laiku, pradinukai bus kviečiami eiti tapyti į lauką, o 4–8 klasių moksleiviai kurs didelius bendrus darbus komandomis, derindami įvairias technikas.

Parodose dalyvaudavo atskirai

Nevčesauskienė atkreipia dėmesį, kad J. Katiliūtės ir G. Stanulio kūrybos retrospektyvoje atskleisti visi laikotarpiai ir ryškesnės temos. Parodoje eksponuojamos G. Stanulio tapybos drobės ir kamerinės skulptūros iš Lietuvos dailės muziejaus (LDM) rinkinio, rodomos skaidrės su viešosioms erdvėms sukurtais darbais, dokumentinė medžiaga. Taip pat parodoje eksponuojami J. Katiliūtės kūriniai iš Marijampolės kultūros centro, privačių Vidmanto Martikonio, Lietuvos meno pažinimo centro „Tartle“ kolekcijų.

Katiliūtės kūrybą lydi gausus dokumentinis archyvas, jos laiškai, tapybos paletė, teptukai. Demonstruojamame filme perteikiami žmonių, artimai pažinojusių autorę, pasakojimai. „Dokumentika (ir ne vien memorialinė, biografinė) parodose dažnai pasitelkiama perteikti specifinei informacijai, kuriai atskleisti vien meno kūrinių nepakanka, – paaiškina muziejaus vedėja, – juk panaši medžiaga iliustruoja ir knygas bei parodų katalogus, o muziejaus salių erdvė ir įvairi įranga tam itin palanki. Neretai daiktai ar dokumentika parodą papildo naujomis

istorijomis, jų kuriamu naratyvu.“

Toks parodų papildymas anaiptol nėra nauja tendencija. I. Mažeikienė pastebi, kad eksponatų įvairovė muziejuje buvo nuolatinis reiškinys, ypač turint galvoje XIX a. kraštotyrines, etnografines ir archeologines ekspozicijas bei jų įrengimą. Šiandien panašias funkcijas atlieka daugiau interaktyvumo suteikiančios naujausios technologijos ir įvairios medijos.

Vasarą lanko turistai

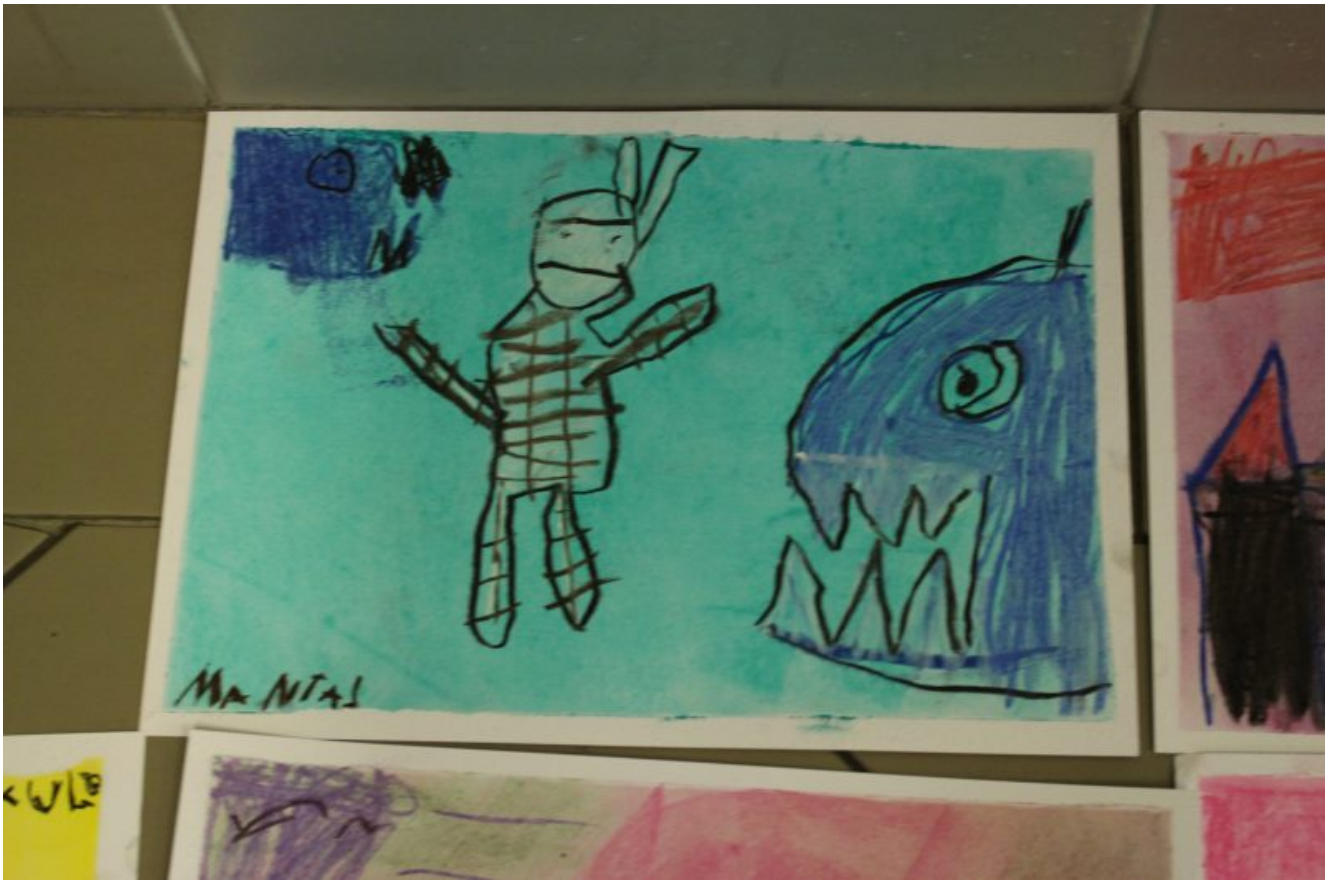
Ilona Mažeikienė, V. Kasiulio muziejaus vedėja, pasakojo, kad per pirmąjį parodos mėnesį Šveicarijos lietuvių kūrybos retrospektyvas pamatė apie 800 žmonių, taip pat edukacinių programų lankytojų iš įvairių Vilniaus mokyklų, ekskursijų grupių. „Lankytojų paroda vertinama palankiai, – sakė I. Mažeikienė, – kiek apsilankiusiųjų bus iki rugpjūčio pradžios, kol veiks paroda, neplanuojame. Bet paprastai vasarą muziejuose apsilanko daugiau svečių iš užsienio, taip pat stovyklaujančių vaikų grupių. Nemažai lankytojų aplanko muziejų gegužės–birželio mėnesiais, kuomet vyksta tarptautinės muziejų nakties renginiai, kultūros dienos. Koncertai muziejuose sutraukia minias jaunimo ir kitų besidominčių parodomis žmonių.“

Parodai skirtos edukacinės programos dalyviai

Parodos kuratorė sakė, kad šiaip jau šie menininkai bendrų parodų nerengdavo. Paskutinė bendra J. Katiliūtės ir G. Stanulio kūrybos paroda surengta Šveicarijoje prieš 17 metų, dar J. Katiliūtei būnant gyvai. Tuomet parodą rengė nuolatinė Lietuvos atstovybė prie Jungtinių Tautų ir Šveicarijos Lietuvių Bendruomenė.

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.